

Maghrib v zajetí alžírsko-marockého mocenského soupeření?¹

Petr Papoušek²

Department of Politics and International Relations, Faculty of Arts
University of West Bohemia, Pilsen

Maghreb Regional Politics in the Straitjacket of the Algerian–Moroccan Power Rivalry. Dating back to the 1960s, the Algerian–Moroccan power rivalry has affected the stability of the Maghreb for decades. However, as new political representatives came to power in both countries in 1999 (Abdelaziz Bouteflika in Algeria and Mohammed VI in Morocco), the whole region eagerly awaited the warming of mutual relations and a gradual shift from distrust to cooperation and joint prosperity. Such expectations proved to be naïve. This period of Algerian–Moroccan relations between 1999 and 2018 and their impact on the stability of the Maghreb represent the main topic of this paper. A. F. K. Organski's power transition theory is employed to analyse the motives and ambitions of Algeria and Morocco in the region and the causes of their distrust. The empirical question here is how the relations developed in the past twenty years and how they affected the stability of the Maghreb itself. Due to hostile relations and the nearly complete absence of regional cooperation, Algeria and Morocco, as well as the Maghreb in general, have suffered from serious security issues, primarily in terms of terrorism and massive illegal migration, slow economic growth or budget deficits caused by increasing military expenditures. In accordance with the power transition theory, the role of global powers in the Algerian–Moroccan rivalry is also analyzed.

Key words: Algeria, Morocco, power rivalry, Maghreb, power transition theory

How to cite: Papoušek, P. 2019. „Maghrib v zajetí alžírsko-marockého mocenského soupeření.“ *Central European Journal of Politics* 5 (2): 71–93.

¹ Tento článek je součástí projektu SGS-2019-013 „Proměna strategické mapy Blízkého východu v důsledku změn v rozložení moci mezi státy“ financovaného Studentskou grantovou soutěží Západočeské univerzity v Plzni.

² Korespondence: Bc. Petr Papoušek, student magisterského studia, Katedra politologie a mezinárodních vztahů, Filozofická fakulta Západočeské univerzity v Plzni, Sedláčkova 38, 306 14 Plzeň, Česká republika, E-mail: pepinoroyale@seznam.cz

1. Úvod

Když se v roce 1956 Maroko konečně vymanilo z vlivu Francie a Španělska, neváhala se jeho politická reprezentace připojit k protikoloniální rétorice a aktivně podpořit boj alžírských secesionistů proti francouzské koloniální nadvládě. Po nabytí plné nezávislosti Alžírsko v roce 1962 však netrvalo dlouho a konfliktní potenciál mezi oběma zeměmi se začal naplno projevovat. Spory o vymezení společné hranice vedly k tzv. písečné válce v roce 1963, pokusy o následnou normalizaci vztahů definitivně pohřbil konflikt v Západní Saharě. Obě země se také zrodily do studenoválečného bipolárního světa, kde mělo Alžírsko jednoznačně blíže k Sovětskému svazu, zatímco Maroko stanulo na straně západního světa. Když pak došlo v 90. letech k uzavření pozemní hranice a vzájemnému zavedení vízové povinnosti, zdálo se, že je pouze otázkou času, než se spory vyhroť v další ozbrojený konflikt. K tomu však doposud nedošlo.

Jistým symbolickým předělem ve vývoji vzájemných vztahů se stal konec 90. let, kdy se v obou zemích obměnily politické reprezentace. Zatímco marocký král Muhammad VI. představuje příklad mladého proaktivního reformního politika, alžírský prezident Abdalazíz Buteflika reprezentoval spíše konzervativní linii navazující na své předchůdce. Vzájemná nevráživost obou států se od přelomu tisíciletí projevovala zejména v oblasti politických prohlášení či gest a v závodech ve zbrojení. Opakované marocké snahy o otevření společné hranice zatím nevedly ke zdárnému konci. Také problém Západní Sahary zůstává dodnes nevyřešen, podobně jako klíčová otázka vůdčí mocenské role v regionu. Maghrib se navíc dlouhodobě potýká s náboženskou radikalizací či masivní migrací a napjaté marocko-alžírské vztahy nutnou spolupráci v těchto otázkách narušují.

A právě proto volá mocenské soupeření těchto dvou regionálně klíčových aktérů po bližším zkoumání. Aktuálnost této problematiky a potenciál ovlivňovat politický, ekonomický, sociální i bezpečnostní vývoj nejen Maghribu, ale také zbytku Afriky či dokonce Evropy jednoznačně dokazují, že je na místě se tímto tématem zabývat. Záměrem textu je vysvětlit, jakých forem nabývá mocenské soupeření Alžírsko a Maroka a jak ovlivňuje alžírsko-marocké mocenské soupeření stabilitu a regionální politiku v Maghribu. Hlavní pozornost je věnována období od roku 1999, kdy se do čela obou zemí dostali zmínění noví představitelé, až po konec roku 2018, který je zvolen s ohledem na maximální možnou aktuálnost zkoumání. Zohledněn je zejména dopad na integrační procesy v regionu a jeho bezpečnost, zahraničně-politické zájmy, priority a vzájemné vztahy obou zemí a v neposlední řadě také klíčová spojení s globálními aktéry. Je důležité se tedy ptát: Jaké jsou hlavní konfliktní linie alžírsko-marockých vztahů? Jakých forem nabývá spolupráce Alžírsko a Maroka a nakolik je efektivní? Jaké jsou jejich regionální a mimoregionální zájmy a priority a jakým způsobem se jich snaží dosáhnout? Jaký dopad má alžírsko-marocké mocenské soupeření na regionální politiku?

Základním pilířem teoretického rámce bude teorie přesunu moci (*power transition theory*) popsána A. F. K. Organským v 50. letech 20. století, jež kategorickým způsobem

odmítla teorie pracující s principem rovnováhy moci³ a přišla s alternativním pojetím stability mezinárodního systému. Ten hovoří o naprostém opaku důsledků rovnováhy moci. Mají-li aktéři mezinárodního systému podobné mocenské kapacity, nenachází se ve stabilním systému, nýbrž na prahu války anebo minimálně v nestabilním prostředí, kde i drobné spory mohou vést k ničivým konfliktům (DiCicco a Levy 1999: 681–682). Organski (1958: 300) stručně shrnuje nosný princip fungování teorie přesunu moci jako situaci, kdy „nově nastupující mocnosti bez ustání zpochybňují pozici zavedených lídrů světové politiky a je-li kdykoli byt' jen jediné z těchto zpochybnění úspěšné, znamená to masivní přesun moci z jedné skupiny národů na skupinu jinou – a nový světový řád.“ Nikdy tak nelze jednoznačně predikovat, jak daleko či blízko se mezinárodní systém od dalšího přesunu moci nachází. S jistotou je možné konstatovat pouze to, že je-li jedna výzva zavedeným řádem odražena, přijde dříve či později druhá. A dojde-li nakonec k přesunu moci na nově nastupující mocnosti, i ony budou jednou stát tváří v tvář výzvám jiných. Distribuce moci tak nikdy není stálá.

Ačkoli se může zdát, že se aktéři pohybují v neustálém chaosu, není tomu tak. Aktéři si uvědomují vlastní pozici v hierarchii mezinárodního řádu. Z té buďto uplatňují svůj vliv jako dominantní stát (jsou-li v mocenské hierarchii na vrcholu), anebo (nacházejí-li se pod vrcholem) se cizímu vlivu přizpůsobují a plní roli potenciálně vyzyvatelského státu (DiCicco a Levy 1999: 683–684). Kugler a Organski (1989: 172–173) následně dodávají, že státy za každou cenu neusilují o maximalizaci vlastní národní moci vůči ostatním aktérům, nýbrž o čistý zisk z jakéhokoli zahraničně-politického kroku, který podniknou. Pokud je čistý zisk z mírové spolupráce vyšší než z konfliktního přístupu, pak státy jednoznačně preferují mírovou spolupráci. Konflikt se dostavuje až ve chvíli, kdy je situace přesně opačná – vyzyvatelský stát se lídrovi systému/regionu mocensky přibližuje a jeho spokojenost s vlivem i rolí lídra klesá pod kritickou hranici. Role spokojenosti aktéra s uplatňováním vlivu dominantního státu sehrává vůbec klíčovou úlohu ve vývoji mezinárodního prostředí. Jak píše Kugler a Organski (1989: 173–175), dominantní stát je podporován těmi mocnostmi, které jsou spokojené s jeho distribucí pravidel a benefitů napříč systémem. Takové s ním zpravidla uzavírají aliance, zatímco nespokojené mocnosti čekají na svou příležitost. Čím větší podpoře se dominantní stát těší, tím spíše je mezinárodní systém stabilní a odolá tlakům nespokojených mocností. Zcela jasná pak není hranice, kdy dochází k tzv. *power parity*, tedy stavu, kdy jsou si národní moci dvou či více aktérů dostatečně rovné, aby mohla být dominantní pozice jednoho z nich zpochybněna a konfliktní potenciál začal růst. V dnešní době nastupujících

³ Princip operující s předpokladem, že mír a stabilita mezinárodního systému je nejpravděpodobnější v momentě, kdy si jsou aktéři mezinárodního systému mocensky přibližně rovni (Clinton, Morgenthau a Thompson 2005: 183–184).

ambiciózních mocností z rozvojových regionů se většinou pracuje s poměrem 70 % (Lemke 2004: 99).

Výše zmíněné principy teorie přesunu moci však lze přesunout ze systémové úrovně i na regionální systémy. V tomto ohledu se o rozvoj teorie přesunu moci zasloužil zejména D. Lemke ve spolupráci s některými dalšími autory (viz Lemke 2004; Lemke a Werner 1996; Lemke 1997). Vznikla tak idea regionálních hierarchií, které jsou pod správním vlivem dominantního aktéra, který nastavuje pravidla a udržuje *status quo* v daném regionu. Ačkoli by se mohlo zdát, že fungování regionálních hierarchií se nikterak neliší od fungování mezinárodního systému, opak je pravdou. Lemke a Werner (1996: 238–239) uvádějí jako nejvýraznější rozdíl fakt, že do regionálních hierarchií může pochopitelně zasáhnout vnější síla v podobě světové mocnosti schopné uplatňovat svůj vliv v celém systému. Skrze svůj vliv může zvyšovat či snižovat napětí nebo ovlivňovat již probíhající konflikty ve svůj prospěch. Druhý zásadní rozdíl tkví ve skutečnosti, že regionální hierarchie je samozřejmě také součástí vyššího celku – systému –, z čehož vyplývá, že pravidla chování nastavená dominantním aktérem uvnitř regionální hierarchie musí být v souladu s pravidly, které nastavuje dominantní aktér celého systému. Zjednodušeně tak lze říci, že systém vytváří jistý rámec, v němž se lokální hierarchie pohybují.

V Maghribu je to Alžírsko, které díky dominanci ve většině mocenských ukazatelů (oproti zbytku regionu zejména násobně vyšší vojenské výdaje (World Bank Open Data 2019a) i HDP v paritě kupní síly (World Bank Open Data 2019b)) plní roli dominantního aktéra. A právě Maroko se mu snaží sekundovat a zpochybnit jeho postavení. Výsledkem je zkoumané mocenské soupeření dvou nejmocnějších zemí regionu. Teorie přesunu moci tak poslouží jako analytický nástroj pro objasnění motivů a důsledků kroků obou vlád, které od svého nástupu v roce 1999 přinášely střídavě naději na vzájemné pochopení i obavy z ničivého konfliktu. Pozornost bude věnována nejprve bilaterálním vztahům Alžírska a Maroka a míře jejich spolupráce v palčivých otázkách Maghribu, jako je integrace regionu, migrace nebo terorismus. Následovat bude analýza mimoregionálních politik obou zemí, a to zejména směrem do Evropy, kde se nacházejí klíčoví obchodní partneři, a zbytku Afriky, která je z mnoha důvodů klíčovým regionem budoucnosti. Závěr analýzy pak bude patřit vlivu systémových spojenců obou zemí na situaci v Maghribu, jelikož zejména jejich vojenská podpora je základem ambicí i sebevědomí Alžírska i Maroka.

2. Bilaterální vztahy Alžírska a Maroka – přelom tisíciletí jako symbol naděje na změnu?

Konec 20. století, respektive konkrétně rok 1999, přinesl do alžírsko-marockých vztahů naději na odbourání vzájemné animozity. Alžírsko se vypořádávalo s důsledky občanské

války a novým prezidentem byl zvolen Abdalazíz Buteflika. I v Maroku v roce 1999 došlo k zásadní změně ve vedení země, když krále Hasana II. nahradil po jeho smrti syn Muhammad VI. Nový marocký král se ujal vlády již ve svých 35 letech a profiloval se od počátku jako progresivní moderní vládce (Lounnas a Messari 2018: 16).

Během prvních let nového tisíciletí proběhlo hned několik recipročních návštěv celé řady vysokých státních představitelů, což vyvrcholilo oficiální státní návštěvou Alžírsku Muhammadem VI. Jediným výraznějším konkrétním výstupem z tohoto oteplení vzájemných vztahů však bylo oboustranné zrušení vízové povinnosti (Lounnas a Messari 2018: 10). Dědictví minulého století, jako např. zavřená společná pozemní hranice, přetrvávalo. Ani v otázce Západní Sahary k zásadním posunům nedošlo a obě strany se vrátily k nekonečnému vzájemnému osočování z leccého. Jako příklad zde může posloužit událost z alžírsko-marocké hranice, kde alžírští celníci údajně zabavili na 80 kilogramů TNT pocházejícího z Maroka nebo slova prezidenta Butefliky o tom, že společnou hranici není třeba otevírat, jelikož Alžířané naleznou v Maroku pouze nekvalitní zboží (Stora 2003: 28–30).

Proč přes počáteční bratrské deklarace obou stran nepřinesl začátek tisíciletí výraznější oteplení vzájemných vztahů, je otázka, na kterou neexistuje jednoznačná odpověď. Optikou teorie přesunu moci se lze domnívat, že Maroko bylo minimálně v tomto období hnáno představou, že vzájemná spolupráce mu přinese více než vyživování dalších rozbrojů. Muhammad VI. byl dle všeho ochoten hrát roli loajálního partnera přeci jen silnějšímu Alžírsku a mohl doufat, že čím užší spolupráce bude, tím spíše se Alžírsko vzdá podpory Polisaria a hlavní problém bránící definitivnímu získání Západní Sahary tak zmizí. Alžírsko se jako dominantní aktér regionu stále potýkalo na přelomu tisíciletí s občanskou válkou a jistou mezinárodní izolací, a tak prezident Buteflika umně využil očekávání na změnu alžírsko-marockých poměrů a ukázal světu i Maroku přívětivější tvář. Jak si však všimla i marocká média, tlak alžírských armádních velitelů na prezidenta byl obrovský, a navíc i sám Buteflika potřeboval na domácí scéně nepřítel, který by se dal obvinít ze zodpovědnosti za četné domácí problémy Alžírsku – drogami počínaje a vnitrostátní bezpečností konče (Stora 2003: 29–30). A pro tuto roli se nehodil i vzhledem k historickým křivdám nikdo lépe než právě Maroko. Vzájemná interakce se tak začala řídit podle principu akce a reakce, a to zejména v oblasti diplomatických přestřelek a politických gest bez další eskalace do přímého ozbrojeného střetu.

Jednou z klíčových proměnných bilaterálních vztahů Alžírsku a Maroka byl a stále je status území Západní Sahary. Alžírské politické špičky lpí na nahlížení na konflikt o Západní Saharu jako na dekolonizační problém, který může vyřešit jedině OSN a nikoli jednání zástupců Maroka a Alžírsku (Charef 2018). Téma Západní Sahary však nelze vyloučit z bilaterálních vztahů těchto zemí, jelikož jsou v něm obě země přímo angažované a bez posunů v jejich postojích není řešení na obzoru. V roce 2007 Maroko vypracovalo komplexní návrh nazvaný Marocká iniciativa pro vyjednání autonomního

statusu pro saharský region⁴ (anglicky *Moroccan Initiative for Negotiating an Autonomy Statute for the Sahara Region*), dle kterého mělo být území Západní Sahary autonomní oblastí v rámci suverénního Maroka, čímž by bylo dosaženo kompromisu mezi všemi stranami sporu (Morocco World News 2018). Marocká aktivita nakonec přinesla intenzivní jednání se zástupci hnutí Polisario, Alžírsko a Mauritánie, přičemž zprostředkovatelem se stala OSN. I přes čtyři kola jednání však nebylo dosaženo žádného výsledku, když se zástupci všech stran nedokázali shodnout zejména na kompetencích jednotlivých orgánů, které měly vzniknout pro správu nového autonomního území (UN News 2008). Situace v Západní Sahaře tak zůstává až do dnešních dní v podobě jakéhosi zamrzlého konfliktu, kde se tu a tam objeví protesty či provokace stoupců hnutí Polisario se slovní podporou Alžírsko⁵, které jsou však dříve či později Marokem umlčeny a na celkový vývoj konfliktu, kromě neutuchajícího živení vzájemné nesnášenlivosti, nemají zásadní vliv. Alžírsko opakovaně deklaruje, že bude hnutí Polisario udržovat dostatečně vyzbrojené na to, aby jeho porážka byla nemožná, zatímco Maroko trvá na svých územních nárocích (Khider 2018). Jak vyplývá z výše uvedeného i z názorů některých analytiků (viz Lounnas a Messari 2018: 12–16), v otázce Západní Sahary zůstávají Maroko, hnutí Polisario i Alžírsko ve svých postojích konzistentní a i přes četné deklarace o nutnosti tento spor v zájmu budoucnosti celého regionu vyřešit se nedá očekávat, že by se v dohledné na současném *statu quo* mělo něco zásadně měnit.

Další klíčovou proměnnou bilaterálních vztahů Maroka a Alžírsko je společná pozemní hranice, která je již od 90. let 20. století zavřená. Její neprodyšnost je kromě přítomných armád posilována také výstavbou zdí na obou stranách. Jak uvádí například Lamin (2017), Maroko vystavělo v posledních letech podél hranice s Alžírskem na 100 km zdí, načež alžírská strana zareagovala investicí do zdi vlastní. Je však nutné zmínit, že marocký král Muhammad VI. již nejednou deklaroval ochotu vést s alžírskou stranou dialog o otevření hranice s cílem nastartovat oteplování vzájemných vztahů i ekonomickou výměnu přes otevřené hraniční přechody. Alžírská strana na tuto nabídku zareagovala v roce 2013 podmínkami, za kterých je ochotna hranici otevřít. Mezi ně patřil požadavek na zastavení pošpiňování Alžírsko v marockých médiích, respektování pozice Alžírsko v otázce Západní Sahary (tedy že Alžírsko není součástí konfliktu a ten musí být vyřešen OSN, tzn. referendem) a zastavení pašování drog přes zavřenou hranici z Maroka do Alžírsko (Bennis 2018). Vezmeme-li do úvahy již tolikrát zmíněnou neochotu obou stran ke kompromisu, není překvapující, že Alžírsko z těchto podmínek neustupuje a

⁴ Návrh počítal s autonomií a sliboval respektování kulturní identity tamních populací, lokální vládu i parlament (Morocco World Affairs 2018).

⁵ Viz protesty před vypuknutím arabského jara v uprchlickém táboře Gdeim Izik v roce 2010 (Ross 2012; Lamamra 2015) či zablokování silnice ozbrojenci hnutí Polisario během automobilového závodu Desert Sahara Challenge v lednu 2018 (The North Africa Post 2018).

Maroko se jim nehodlá přizpůsobovat. Marocké volání po dialogu tak lze v tomto světě chápat spíše jako chytré vytváření dobré image na mezinárodní scéně s cílem vybudovat dojem o vstřícném Maroku a nevládném Alžírsku. Tento názor koneckonců sdílí také např. Charef (2018), který mimo jiné zmiňuje motivace obou stran k takovému přístupu. Podle něj je král Muhammad VI. otevření hranice nakloněný, jelikož by z něj Maroko minimálně v krátkodobém horizontu profitovalo rozhodně více než Alžírsko. Maroko totiž potřebuje nové trhy pro svůj export (textil či různorodý drobný průmysl). Na druhou stranu alžírské podniky by musely čelit konkurenci v podobě levného marockého zboží jak na domácím trhu, tak v případě exportu do Maroka. Ghiles (2017) dodává, že Alžírsku vyhovuje také bezpečnostní stránka věci, jelikož v současné situaci dokáže lépe kontrolovat již zmiňované pašování drog nebo přesuny islámských radikálů.

Z nedávných změn v bilaterálních vztazích Alžírska a Maroka je pak vhodné zmínit ještě dění z roku 2017, kdy Maroko odvolalo svého ambasadora v Alžíru poté, co alžírský ministr zahraničí Abdalláh Masáhil obvinil Maroko z praní špinavých peněz pocházejících z pašování drog do subsaharské Afriky. Dle jeho slov marockým státem vlastněná letecká společnost Royal Air Maroc převážela drogy do subsaharské Afriky, kde je prostřednictvím investičních programů měnila v čistý zisk. Maroko toto obvinění ihned kategoricky odmítlo a zareagovalo právě stažením svého ambasadora z Alžíru (Morocco World News 2017).

Avšak i přes celou řadu sensitivních otázek, které podkopávají vzájemnou důvěru, existuje stále mnoho faktorů, čistě pragmatických i například kulturních, jenž stále živí naději na změnu. Potenciál pro vzájemné sblížení se skrývá už v základních charakteristikách obou společností. Je totiž na čem stavět. Jak si všímá Mhidi (2017), oba státy pojí podobná historie, ztělesněná minimálně ve společném antikoloniálním sentimentu a sunnitském islámu, ke kterému se hlásí drtivá většina obou společností. Nezpochybnitelná je také jazyková podobnost. Podobnosti pak prosakují celou společností a odráží se například i na architektuře či národní kuchyni. Zjevná je také podobná geografická poloha nabízející oběma zemím roli jakéhosi „mostu“ mezi Evropou a Afrikou. Častým úkazem se také v posledních letech stávají protesty na obou stranách hranice, kde Maročané i Alžířané volají po skončení rivality a otevření společné hranice, aby se umožnil ekonomický rozvoj příhraničních oblastí, usnadnily návštěvy příbuzných na druhé straně hranice či podpořila integrace celého regionu (Middle East Monitor 2018a). Není tak sporu o tom, že jistá podpora pro vzájemnou spolupráci existuje i uvnitř obou společností.

Že by vzájemná spolupráce byla pro obě země v dlouhodobém horizontu výhodnější než diplomatické přestřelky, je nasnadě. Příklady se přímo nabízí. Podle Ghilese (2017) postupné marocké budování průmyslu, rostoucí populace či obecné zvyšování životní úrovně stojí stále více energie, kterou disponuje a může reálně poskytovat Alžírsko v podobě rozsáhlých zásob ropy a zemního plynu. A ačkoli dokonce existuje ropovod vedoucí z Alžírska přes území Maroka na Pyrenejský poloostrov do

Evropy, Maroko alžírskou ropu prakticky neodebírání a je nucené hledat vzdálenější zdroje. Z alžírské perspektivy se kromě exportu ropy pro změnu nabízí import zejména potravinářských produktů. Existují také odhady, které vyčíslují, o co se vzájemnou rivalitou Alžírsko s Marokem připravily. Kupříkladu Světová banka (cit. dle Mhidi 2017) odhadla, že objem ekonomik obou zemí by byl k roku 2015 takřka dvojnásobný ve srovnání s objemy z roku 1989, pokud by obě země šly cestou vzájemné spolupráce. Místo toho se v tomto období zvedla alžírská ekonomika o pouhých 33 %, zatímco marocká o 37 %. Vzájemná obchodní výměna je dnes takřka zanedbatelná, když marocký export do Alžírska tvoří 1 % z celkového exportu Maroka (OEC 2019a) a alžírský export pouhých 1,2 % z celkového exportu Alžírska (OEC 2019b). Vzájemný obchod tak dnes zatím rozhodně není mostem ke světlejší budoucnosti, ale je bezpochyby jednou z možných cest.

Naděje na oteplení vztahů mohou přinést i zdánlivě marginální témata, a to zvláště pokud je ve hře mezinárodní prestiž. Zářným příkladem poslední doby je jednání o pořádání mistrovství světa ve fotbale. Jedna z největších událostí v oblasti sportu dokáže strhnout zraky světové veřejnosti, čehož si jsou političtí představitelé Alžírska i Maroka velmi dobře vědomi. Napjatým vztahům navzdory tak Alžírsko oficiálně podpořilo při hlasování ambice Maroka na pořádání světového fotbalového šampionátu v roce 2026. Když marocká kandidatura skončila neúspěchem, neváhal král Muhammad VI. oslovit alžírského prezidenta Buteflika s myšlenkou na společné pořádání následujícího fotbalového mistrovství světa v roce 2030 (Middle East Monitor 2018b).

3. (Ne)spolupráce Alžírska a Maroka v ožehavých regionálních otázkách

V Maghribu lze identifikovat faktory celoregionální vzájemnou kooperaci limitující (zejména vztahy Alžírska a Maroka) i faktory, které k vzájemné kooperaci přímo vyzývají, jako například bezpečnostní hrozby spojené s terorismem a migrací obyvatel. Avšak nakolik intenzivní a efektivní je vlastně spolupráce maghribských aktérů v potírání těchto hrozeb v důsledku alžírsko-marocké rivality?

Když v roce 1990 těsně po vzniku Unie arabského Maghribu (anglicky *Arab Maghreb Union*, AMU) tehdejší marocký král Hasan II. prohlásil, že „[n]aším cílem je proměnit arabský Maghrib v jednu zemi s jedním pasem,(...) jednou identitou a jedinou měnou“ (cit. dle Pfeiffer 2007), kdekdo si opět mohl myslet, že právě rok 1990 se konečně zapíše do historie zlatým písmem jako přelomový moment na cestě z fragmentovaného Maghribu ke vzájemné spolupráci a prosperitě. Pod tuto myšlenku se podepsalo všech pět zemí regionu, tedy Alžírsko, Maroko, Tunisko, Libye a Mauritánie. Když o 27 let později v roce 2017 prohlásil současný marocký král Muhammad VI. Unii arabského Maghribu za „mrtvou“ (cit. dle Boukhars 2018), potvrdil tím jen všeobecně známý fakt a slova těch, kteří označovali Unii za nejhůře fungující mezinárodní obchodní organizaci světa (Elabdi

2018). Její cíle byly vznešené, ale také na první pohled přehnaně ambiciózní až naivní – vytvořit po vzoru Evropské unie krůček po krůčku volný pohyb osob, zboží, služeb a kapitálu mezi členskými státy a stejným způsobem dokonce dospět ke společnému vytváření politik, včetně tak citlivých oblastí jako je politika zahraniční, ekonomická, kulturní nebo obranná (Aghrout a Sutton 1990: 133). Když se však tyto ideály střetly tváří v tvář s realitou, nabyly jejich životnost hodnoty jepičí.

Budeme-li posuzovat výsledek 30 let tohoto integračního procesu podle tvrdých dat, pak nejsou citovaná slova krále Muhammada VI. z roku 2017 daleko od pravdy. Podle čísel zveřejněných World Bank (2010: 8) celkový obchod v roce 2007 uvnitř regionu Maghribu netvořil ani 2 % celkového regionálního HDP a mezi lety 2000 a 2009 obchod s partnery v regionu netvořil v průměru ani 3 % celkového obchodu zemí Maghribu. To je dáno zejména vysokými cly, která se vztahují na import od svých regionálních sousedů. Unie arabského Maghribu selhala také jako stabilizační prvek regionu. Nedokázala být fórem, kde by regionální aktéři byli ochotni usednout ke kulatému stolu a jednou provždy najít kompromis v ožehavých otázkách. Jedním z důsledků selhání v naplňování výše zmíněných cílů této organizace lze vidět i propuknutí tzv. arabského jara, protože to bylo Tunisko, kde se zvedla první vlna odporu proti ekonomické situaci (na kterou Unie arabského Maghribu cílila zejména). Tato vlna následně otřásla celým arabským světem a smetla v rámci Maghribu libyjský režim Muammara Kaddáfího, načež se celá země ocitla v občanské válce. Ostatní země regionu se sice do vnitrostátního konfliktu nezhroutily, nicméně vlády jednotlivých zemí byly nuceny odstoupit (Tunisko) či přijít s balíčky ekonomických či lidsko-právních reforem. Například Alžírsko muselo „napumpovat“ do ekonomiky v přepočtu 280 miliard dolarů, aby alespoň dočasně uspokojilo své obyvatelstvo skrze navýšení sociálního blahobytu (Layachi 2013: 15–17). Maroko se pro změnu muselo vypořádat s masovými protesty volajícími zejména po demokratických reformách. Král Muhammad VI., vědom si dramatického vývoje ve zbytku arabského světa, musel davům naslouchat. Výsledkem byla nová ústava, nejliberálnější v marockých dějinách (Sater 2011). Arabské jaro tak na dlouhé měsíce paralyzovalo region Maghribu a nedovolilo jednotlivým vládám řešit mnoho jiných regionálních témat.

Důvodů, proč Unie arabského Maghribu selhala prakticky ve všech svých ambicích, bychom našli celou řadu, počínaje odlišnými ekonomickými systémy členských zemí až po jiné vnímání regionálního kontextu skrze různá politická zřízení či ideologie. Ty nejzásadnější se však bezesporu týkají dvou vůdčích představitelů regionu – Alžírska a Maroka – i Unie samotné a mají charakter vzájemné rivality, tedy animozity a neochoty nacházet kompromisy. Mnohé z nich už byly *de facto* zmíněny v předešlé kapitole, jako například konflikt v Západní Sahaře, zavřená společná pozemní hranice, obviňování ze státem řízeného pašování drog či další mnohé diplomatické přestřelky. Když Al-Jazeera (2013) uspořádala konferenci věnovanou arabskému Maghribu a jeho integraci, byly to právě výše zmíněné faktory v čele se sporným územím Západní Sahary, které byly nejčastěji zmiňovány jako důvod neúspěchu Unie arabského Maghribu.

Bez funkční regionální integrační struktury jsou tak Alžírsko i Maroko odkázány v mnoha ohledech samy na sebe. Typickým příkladem může být migrace a hrozby s ní spojené. Když v Evropě hovoříme o migračních trasách ze severní Afriky, je třeba si uvědomit, že migrace v tomto bodě ne vždy začíná. Maghrib je v mnoha případech zastávka na cestě do Evropy či dokonce konečná stanice, jelikož životní podmínky jsou zde lepší než v zemích, kde se migranti narodili a odkud svoji pouť začínají. Mezi nejčastější národnosti na těchto trasách protínající Maghrib patří Eritrejci, Somálci a obyvatelé subsaharské Afriky jako Nigerijci, Malijci, Ghaňané nebo Nigeřané a další (Člověk v tísni 2016). Takováto neřízená migrace s sebou automaticky nese mnohé bezpečnostní hrozby, jako je pašování drog, zbraní či samotných migrantů a v konečném důsledku také zvýšené riziko rozpuštění teroristických aktivit. Jak zmiňuje Malka (2018a), je také třeba počítat s tím, že s dramatickým nárůstem populací jižně od Sahary, stále ničivějším suchem, nekončícími lokálními konflikty či s mizivou ekonomickou situací a korupcí u subsaharských vlád budou počty migrantů do regionu Maghribu v následujících letech a dekadách strmě růst. Podobné skutečnosti dělají z migrace jedno z klíčových témat pro všechny politické představitele zemí Maghribu.

Všeobecně se v souvislosti s Maghribem nejčastěji zmiňují tři hlavní migrační trasy. Jak uvádí Kostas (2017), trasa skrze centrální Středomoří do Itálie či na Maltu vede skrze Libyi a v menší míře také Tunisko, v západním Středomoří se nejčastěji využívá Maroka, resp. jeho krátké pozemní hranice se španělskými exklávami Ceutou a Melillou, a konečně třetí hlavní trasa vede z afrického pobřeží Atlantiku na Kanárské ostrovy, které už jsou součástí Španělska a tedy i Evropské unie. Zdaleka ne každý migrant však dokáže Středozemní moře překonat. Přesných statistik je sice prakticky nemožné se dobrat, nicméně podle odhadů OSN (United Nations 2017) se k roku 2017 pohybovalo na libyjském území necelých 800 000 migrantů, což bylo jednoznačně nejvíce v regionu. Následovalo Alžírsko s téměř 250 000 osob, Mauritánie se 170 000, Maroko se 100 000 a konečně Tunisko s 60 000 migranty.⁶

V důsledku neexistující integrace regionu spolupráce na regionální úrovni v migračních otázkách prakticky neexistuje. Každý stát Maghribu si otázku nelegální migrace řeší po svém. Alžírsko nastoupilo na cestu čistě bezpečnostně orientovaného a unilaterálního přístupu, když v roce 2008 schválilo zákon kriminalizující nelegální migraci i poskytování zaměstnání či ubytování nelegálním migrantům a dalo pravomoc regionálním samosprávám uvnitř Alžírsku vyhošťovat nelegální migranty ze země (Malka

⁶ Je třeba si uvědomit, že ačkoli se z evropské perspektivy může zdát, že nelegální migrace je závažným problémem posledních několika let, v případě Maghribu tomu tak není. Dokazuje to srovnání let 2017 (uvedeno v textu) a 2000, když například v Alžírsku byl v obou letech prakticky totožný počet migrantů. Nižší ale stále nezanedbatelné počty se pak nacházely v Libyi (570 000), Maroku (50 000), Mauritánii (60 000) i Tunisku (36 000) (United Nations 2017).

2018b: 14). Takto bylo repatriováno mezi lety 2013 a 2017 na 20 000 Nigeřanů zpět do Nigeru (BBC 2017), na začátku roku 2018 byl pak zaznamenán případ deportace 770 Afričanů do téže země, přičemž ohled nebyl brán na národnost migrujících ani jejich motivaci (Radio France Internationale 2018). Současná situace je dle Ghanmiho (2018) taková, že Alžírsko *de facto* kontroluje celou svou pozemní hranici s Marokem, Mauritánií, Mali, Nigerem i Libyí, čímž se snaží zamezit toku nelegálních migrantů na své území, ačkoli se stále dle alžírských úřadů na 500 migrantů denně do Alžírska dostává. Tento přístup víceméně koreluje s celkovým alžírským přístupem k mezinárodnímu prostředí, kdy se alžírská vláda příliš nezabývá mezinárodním renomé, vlastní *soft power* ani mezinárodními pravidly dle Mezinárodní konvence o ochraně a právech všech migrujících pracovníků a členů jejich rodin (anglicky *Convention on the Protection of the Rights of All Migrant Workers and Members of their Families*), ke které se Alžírsko připojilo a dle které by mělo jednotlivě posuzovat situaci každého migranta a umožnit mu se případně odvolat proti vyhoštění ze země (Human Rights Watch 2018).

Naopak Maroko patří v rámci Maghribu k zemím, které se nejvíce zapojují do dialogu s Evropskou unií a následně čerpají nemalé prostředky a asistenci. Ještě na začátku tisíciletí platil v Maroku zákon tvrdě stíhající nelegální migraci i jakékoli její podporování a tisíce migrantů byly repatriovány (Kostas 2017). Zásadním bodem zlomu se stal rok 2013, kdy Maroko přijalo současnou migrační strategii. V rámci ní mohou nelegální migranti získat povolení k pobytu, které jim následně garantuje celou řadu práv marockých občanů. Kupříkladu mohou legálně získat zaměstnání, mají nárok na veřejnou lékařskou péči i přístup k veřejnému vzdělávání od základních po vysoké školy (The Economist Intelligence Unit 2016: 47–49). Tento strategický a poměrně otevřený přístup k migraci lze interpretovat jako pragmatický postup krále Muhammada VI., který v posledních letech velmi usiluje o diplomatický a ekonomický vliv napříč africkým kontinentem, čemuž vstřícný přístup k občanům těchto afrických zemí přicházejících do Maroka jako nelegální migranti může pomoci. Jak se domnívá taktéž Malka (2018b: 16–17), snaha pracovat na marocké *soft power* je nepochybným cílem politických elit Maroka. A koneckonců, jelikož získání povolení k pobytu představuje nenáročný proces, do kterého se zapojí valná většina migrantů, je zřejmou výhodou této koncepce i komplexní databáze o migraci, což následně umožňuje lepší povědomí o migračních trasách, efektivnější kontrolu hranic i zvýšení celkové bezpečnosti v zemi.

Migrace s sebou totiž často přináší i teroristickou hrozbu, která sužuje region již celé dekády a představuje tak významný bezpečnostní problém pro celou oblast. V Maghribu je primárně spjata s fundamentalistickým a radikálním výkladem sunnitského islámu, který zakořenil zejména v Alžírsku. Jak zmiňuje Laub a Masters (2015), tam se během občanské války v 90. letech 20. století odštěpila od Ozbrojené islámské skupiny (anglicky *Armed Islamic Group*, GIA) část velitelů a vznikla Salafistická skupina pro kázání a boj (anglicky *Salafist Group for Preaching and Combat*, GSPC). Ta zprvu slibovala boj proti vládě bez likvidování civilních cílů, nicméně postupem času vzaly

tyto sliby za své a v roce 2006 se tato skupina dokonce spojila s Al-Káidou a převzala název Al-Káida v islámském Maghribu (anglicky *Al-Qaeda in the Islamic Maghreb*, AQIM) i cíle, když deklarovala ambici zbavit Maghrib vlivů západního světa, svrhnout regionální vlády a nastolit fundamentalistické islámské režimy.

Většina aktivit AQIM se však nezaměřuje na svrhávání režimů, jelikož jednoduše postrádá kapacity, které by jí to umožnily. Zatímco v 90. letech 20. století se počty radikálních islamistů odhadovaly v Alžírsku na 28 000, před spojením s Al-Káidou v roce 2006 hovořily odhady o „pouhých“ 300 až 700 islamistech na tomto území (Kaye et al. 2008: 128). Předmětem aktivit AQIM jsou tak spíše drobnější akce s velkým mediálním dopadem (zejména únosy občanů západního světa) a pašování drog nebo zbraní pro zisk na fungování organizace. Teroristické aktivity zaznamenává pravidelně samozřejmě zejména Alžírsko (za vše hovoří statistika 938 teroristických útoků mezi lety 2001 a 2012), které není schopno zejména ve svých jižních regionech Sahary plně kontrolovat své území, v důsledku čehož zde dochází ke ztrátám z těžby ropy a zemního plynu a pašování drog a zbraní (Ammour 2012: 1–6). Ani ostatním zemím Maghribu se ale teroristická hrozba nevyhýbá. Maroko, Tunisko i Libye se v posledních letech potýkaly s přítomností rekrutů hlásících se k tzv. Islámskému státu (anglicky *Islamic State*, ISIS). Dle International Crisis Group (2017: 11–24) se ze zemí Maghribu do jeho řad připojily tisíce bojovníků, přičemž v každé zemi regionu se dle aktuální situace lišil způsob jeho přítomnosti a spektrum aktivit. V Tunisku se z důvodů lepší bezpečnostní situace v zemi uchýlil ISIS k existenci v podobě spících buněk skupin v horských oblastech. V Maroku pak byla díky propracované proti-teroristické strategii⁷ přítomnost jednotek ISIS spíše latentní, nicméně i tak na podzim roku 2018 došlo k útoku na dvě skandinávské dívky v horách nedaleko Džabal Tubkal (Beaumont 2018).

Ačkoli byly síly ISIS na většině míst Maghribu v posledních jednotkách let již poraženy, vytlačeny nebo pozatýkány, je důležité mít na paměti, že teroristická hrozba v regionu stále existuje. Z analýzy International Crisis Group (2017: 32) totiž vyplývá, že noví rekruti se do řad ISIS, AQIM či jiných skupin přidávají povětšinou z frustrace ze společenského vývoje, nedostatku blahobytu a zkorumpovanosti státního aparátu, kdy jim nevyhovuje aktuální *status quo* a lehko se tak nechají svést vábením revolučních či antisystémových skupin. Příčin těchto důvodů by se dalo najít mnoho, nicméně několik se bezprostředně dotýká tématu tohoto textu a již byly mnohokrát zmíněny. Ekonomické prosperitě a růstu podkopává nohy pramalá obchodní výměna s regionálními sousedy, stále větší část státního rozpočtu pohlcují rostoucí výdaje na zbrojení a politické diskuzi často dominují slovní invectivy mířící na sousední státníky, zatímco občané mají pocit, že se o jejich potřeby vlády nestarají. Ačkoli tedy může být ISIS na ústupu, je vysoce

⁷ Marocké bezpečnostní složky zhatily mezi lety 2002 a 2017 na 341 teroristických útoků a zlikvidovaly 167 teroristických buněk, z nichž 46 patřilo ISIS (Bennis 2017).

pravděpodobné, že je pouze otázkou času, než pro tuto revoluční poptávku vznikne nová nabídka v podobě jiné radikální skupiny.

Mohlo by se zdát, že regionální bezpečnostní spolupráce namířená proti teroristické hrozbě musí být výhodná pro všechny a všechny vlády by tak měly být otevřené spolupráci. Nicméně není tomu tak. Jak uvádí například Sakthivel (2013), alžírsko-marocký společný postup proti terorismu je značně nepravděpodobný, vezmeme-li do úvahy fakt, že spolupráce vyžaduje jistou důvěru a sdílení často citlivých bezpečnostních informací. Maroko jakožto stát, který se v regionu s terorismem vypořádává nejlépe, se cítí být dostatečně sebevědomé, než aby riskovalo únik citlivých informací vztahujících se k problematice Polisaria nebo Západní Sahary obecně. Alžírská konzervativní vládnoucí elita se bojí téhož a radikální skupiny na alžírském území alespoň mohou dobře posloužit jako argument pro další investice do armádního rozpočtu (Al Jazeera 2013).

4. Role světových aktérů a sousedních regionů v alžírsko-marockých vztazích

Podle teorie přesunu moci je potřeba při analýze mocenských vztahů vždy věnovat pozornost také vnějším vlivům, které pocházejí z oblastí vně sledovaného regionu. V mezinárodním systému totiž existují světové mocnosti, které díky schopnosti projektovat svou moc napříč mezinárodním systémem mohou zasahovat do dění v regionech ve jménu svých národních zájmů. Každý region je totiž součástí vyššího celku a nelze jej tak izolovat pouze do jeho geografických hranic. Regionální aktéři jsou si této skutečnosti vědomi, a tak nejen že k vnějším vlivům a tlakům zaujímají určitý postoj, ale také se sami snaží působit i mimo vlastní region, kde hledají podporu pro své zájmy.

Aktivita Alžírska a Maroka mimo „svůj“ region však není zdaleka motivována pouze snahou hledat podporu pro své politické zájmy. Jelikož ekonomická integrace Maghribu dlouhodobě selhává, jsou nuceni političtí lídři Alžírska i Maroka objevovat nové trhy jinde. Tradičně to byla a je Evropská unie, nicméně nelze si nevšimnout nově se rozvíjejících trhů na africkém kontinentě. Například Leke a Barton (2016) uvádějí, že Afrika ekonomicky rostla mezi lety 2000 a 2010 průměrně o 5,4 % ročně a následně mezi lety 2010 a 2015 o 3,3 % ročně. Zaznamenala tedy jistý pokles v růstu, nicméně ten byl dle autorů způsoben především tzv. arabským jarem na severu kontinentu a dočasným pádem cen ropy, který zasáhl všechny africké země, jejichž ekonomiky stojí a padají právě s vývojem cen ropy. Afrika tak je bezesporu jeden z nejrychleji rostoucích regionů světa. Když vezmeme v potaz již dříve zmiňovaný strmý populační nárůst téměř ve všech zemích kontinentu, je zřejmé, že trhy afrických zemí do budoucna představují klíčovou příležitost, kde najít odbytiště pro vlastní produkty. Alžírsko a zejména pak Maroko si jsou tohoto

potenciálu vědomy a v posledních letech tak lze registrovat celou řadu aktivit jejich politických reprezentací, které to dokládají.

V případě Alžírska je však důležité zmínit, že jeho role v Africe je primárně bezpečnostního charakteru, a to dlouhodobě. Do armády neinvestuje nikdo na africkém kontinentě tolik jako Alžírsko. Navíc zkušenosti s krvavou občanskou válkou v 90. letech 20. století či táhlým bojem proti terorismu jej víceméně předurčují k této roli. Za všechny příklady lze zmínit například iniciativu prezidenta Butefliky z roku 2000, který zároveň jako předseda Organizace africké jednoty (anglicky *Organization of African Unity*, OAU) dokázal přimět zástupce Etiopie a Eritrey k jednání a ukončení vzájemného konfliktu mírovou dohodou z Alžíru. To si získalo i mezinárodní ohlas, když tento výsledek kvitovala také například tehdejší ministryně zahraničních věcí USA Madeleine Albright (2000). Organizace africké jednoty se v roce 2002 změnila na Africkou unii (anglicky *African Union*, AU), přičemž Alžírsko se stalo s Nigérií, Jihoafrickou republikou a Egyptem hlavním finančním přispěvatelem (Teevan 2018). Zástupci země jsou také dlouhodobě zapojeni do struktur Africké unie, kde zastávají zpravidla funkce pověřené řešením bezpečnostních otázek Afriky. Mezi nejdůležitější patří jistě funkce komisaře u Odboru míru a bezpečnosti (anglicky *Peace and Security Department*, PSD), což je klíčový orgán Africké unie pro řešení bezpečnostních otázek Afriky (Nickels 2014). Tentýž zdroj si ale také všímá faktu, že Alžírsko tento post ovládá již od roku 2002, kdy Africká unie vznikla, což dokazuje jeho vliv na bezpečnostní problémy Afriky i zájem Alžírska mít zásadní vliv na bezpečnostní orgány v Africké unii.

Alžírské aktivity v Africe však nelze omezit pouze na bezpečnostní otázky. Ač je tato maghribská mocnost v posledních letech všeobecně v Africe méně aktivní než Maroko, i ona se snaží vytvářet podmínky pro zejména ekonomickou spolupráci se zbytkem kontinentu. Typickým příkladem může být budování transsaharské dálnice, která má jako nákladný a ambiciózní infrastrukturní projekt v blízké budoucnosti spojit alžírské pobřeží se subsaharskou Afrikou a umožnit efektivnější obchodní výměnu mezi oběma regiony. V tomto duchu byl v roce 2018 dokončen úsek o celkové délce 1600 kilometrů, přičemž k dobudování zbývá přibližně 200 kilometrů u nigerské hranice na jihu země (Kang'ereha 2018).

Reprezentantem ještě mnohem intenzivnějšího zapojení do vývoje afrického kontinentu se snaží být Maroko. Král Muhammad VI. navštívil od roku 2000 desítky afrických zemí, podepsal celou řadu bilaterálních dohod s cílem zvýšit renomé i důvěru Maroka napříč kontinentem a nastartovat obchodní výměnu s danými zeměmi. Hlavní zájem na kontinentě směřuje bezpochyby k subsaharské západní Africe (dokazují to i státní návštěvy Mali, Pobřeží Slonoviny či Nigérie v posledních letech), která je relativně geograficky blízko a nabízí obrovské trhy i strategické suroviny jako ropu či zemní plyn (Rais 2013). Ze skutečně významných příkladů lze zmínit marocko-nigerijský projekt z roku 2016 na vybudování ropovodu z Nigérie přes patnáct západoafrických zemí do Maroka s cílem zajistit stabilní dodávky nigerijské ropy všem zapojeným zemím

(Kasraoui 2019). Největšími příjemci marockých investic pak byly v roce 2015 Senegal, Pobřeží Slonoviny, Nigérie, Mauricius a Mauritánie, přičemž se jednalo zejména o investice do oblastí s vysokou přidanou hodnotou, jako je bankovníctví nebo telekomunikace (Abderrahim a Aggad 2018: 9–10). Navíc byl zřízen i marocký fond, který dále finančně podporuje snahy marockého soukromého sektoru investovat za hranicemi své země. I přes tato opatření však stále tvořil export Maroka do subsaharské Afriky pouze 3,4% celkového exportu. Vzrůstající tendence je však patrná, když mezi lety 2000 a 2015 rostl tento podíl v průměru o 12,4 % ročně (Berahab 2017: 1).

Zásadním bodem zlomu ve vnímání role Maroka v Africe byl však rok 2017, kdy se Maroko vrátilo jako členský stát do struktur Africké unie, ze které v roce 1984 (tehdy ještě nazvané Organizace africké jednoty) vystoupilo kvůli vstřícnému postoji většiny členů vůči členství hnutí Polisario. Až časový odstup ukáže reálný dopad tohoto rozhodnutí, nicméně již nyní jsou některé marocké motivy zřejmé. Návrat do Africké unie znamená návrat do nejvýznamnějšího integračního tělesa v Africe, skrze který může Maroko dále stupňovat své zejména ekonomické vazby napříč kontinentem s tím, že zvýšená důvěra může přinést i názorový posun některých zemí Afriky ohledně dalšího osudu Západní Sahary. Na druhou stranu nelze opomenout riziko minimálně částečného paralyzování fungování Africké unie v důsledku alžírsko-marockého soupeření, tedy riziko, které dokázalo dokonale ochromit ambice regionální Unie arabského Maghribu.

Tak jako mohou mít politiky regionálních aktérů přesah i za hranice regionu, mohou zejména nejmocnější aktéři systému ovlivňovat regionální dění ve svůj prospěch. A regionální aktéři je často potřebují. Klíčovým partnerem Alžírska je dlouhodobě Ruská federace (resp. dříve Sovětský svaz), přičemž nejvýznamnějšími oblastmi spolupráce jsou pochopitelně zbrojní sektor a energetický průmysl. Jak uvádí Middle East Monitor (2018c), v roce 2017 například polovinu ruských zbraní prodaných do Afriky koupilo právě Alžírsko. V oblasti ropného průmyslu pak ruský Gazprom spolupracuje s alžírským Sonatrachem. Společným zájmem jsou nová naleziště na Sahaře. Závěrem tento zdroj také potvrzuje ruskou podporu alžírskému postoji vůči Západní Sahaře a hnutí Polisario. Je tak zřejmé, že to je právě Rusko, které je jakožto stálý člen Rady bezpečnosti OSN pro Alžírsko na světové scéně mimořádně důležitým partnerem.

Nejdůležitějším obchodním partnerem Alžírska je však dlouhodobě Evropská unie. Podle Oxford Business Group (2017) tvořil v roce 2016 export do Evropské unie 44,2 % z celku a import z ní 67 % celkového importu, přičemž hlavním obchodním artiklem Alžírska je samozřejmě ropa a zemní plyn. Pro Evropskou unii je severoafrická země klíčovým partnerem, ať už kvůli již zmíněným energetickým dodávkám nebo migraci z afrického kontinentu do Evropy a boji proti terorismu. Alžírská ekonomika je pro změnu závislá na ziscích z prodeje ropy a zemního plynu. Nemalý otazník však visí nad budoucností této prozatím velmi těsné spolupráce. Alžírsko je klíčovým partnerem Ruské federace a některé významné členské státy Evropské unie vcelku otevřeně deklarují podporu marockým zájmům v regionu. Příkladem může být španělská a francouzská

podpora již zmíněné Marocké iniciativy pro vyjednání autonomního statusu pro saharský region z roku 2007 (Teevan 2018). Alžírsko tento postup nazývá dvojím standardem, jelikož zatímco Evropská unie tvrdě kritizuje například ruskou anexi Krymu, vůči Západní Sahaře uplatňuje často opačný přístup (Algeria Press Service 2018). Dnes se tak zdá, že alžírská vazba na Evropskou unii existuje spíše díky ekonomickým zájmům obou stran, než že by se jednalo o srdečné přátelství.

Tím, kým je Ruská federace pro Alžírsko, tím jsou Spojené státy americké pro Maroko. V roce 2003 označil americký prezident Bush Maroko za hlavního spojence mimo struktury NATO, čímž ocenil okamžité marocké protiteroristické aktivity po 11. září 2001 a následujícího roku byla dokonce podepsána dohoda o volném obchodu mezi oběma zeměmi (BBC 2004). Dnes jsou USA pro Maroko hlavním dodavatelem zbraní (Kasraoui 2018). Takřka samozřejmou součástí tohoto partnerství je i americká podpora marockého postoje vůči Západní Sahaře (Arieff 2014: 2). Marocké zájmy na Západní Sahaře obhajují na mezinárodní scéně nejen USA, ale také například Francie. Když bylo v roce 2006 Maroko obviněno ze strany Amnesty International, Human Rights Watch nebo Úřadu Vysokého komisaře OSN pro lidská práva ze systematického porušování lidských práv na území Západní Sahary, byla to právě Francie, která zablokovala na půdě OSN vznik stálých monitorovacích složek na tomto území (Ross 2012). Evropské státy, resp. Evropská unie jako celek, je klíčovým partnerem Maroka zejména v ekonomických otázkách, když podle European Commission (2018) 64,6 % (v roce 2017) marockého exportu putuje do států Evropské unie, zatímco 56,5 % (v roce 2017) marockého importu přichází z Evropské unie. Maroko je podobně jako Alžírsko klíčové pro Evropu v otázce migrace, avšak na rozdíl od svého souseda plní roli loajálnějšího partnera. Odměnou mu jest, jak uvádí tentýž zdroj, již několik let trvající vyjednávání o tzv. Hluboké a komplexní zóně volného obchodu (anglicky *Deep and Comprehensive Free Trade Area*, DCFTA), která by navázala na dnes fungující asociační dohodu a dále prohloubila ekonomickou spolupráci.

Na základě těchto několika příkladů klíčových spojenců či partnerů obou zemí lze pozorovat zásadní vliv vnějšího světa na regionální hierarchii Maghribu. Vojenská síla alžírského státu se opírá o vojenské dodávky z Ruské federace, díky čemuž je Alžírsko do značné míry schopno hrát roli dominantního aktéra Maghribu. Maroku zase Spojené státy americké či Francie umožňují alespoň částečně vyvažovat moc Alžírska, když jsou schopny zastupovat jeho postoje v důležitých globálních institucích či jej podporovat přímo vojensky. Naopak Evropská unie reprezentuje klíčového obchodního partnera obou zemí a mohla by tak potenciálně hrát roli mediátora alžírsko-marockého soupeření. V této roli však Evropská unie zatím selhává, a to zejména z důvodu odlišného postoje jednotlivých členských zemí. Vazby Francie na Maroko již byly zmíněny, naopak například Itálie zdůrazňuje dlouhodobé přátelské vazby s Alžírskem, ze kterého také na Sicílii vede ropovod (Sanguini 2016). Jak pak v tomto kontextu uvádí Colombo (2018: 26–28), odlišné bilaterální vazby významných členských států Evropské unie k zemím Maghribu

paralyzují vytvoření jednotné evropské politiky, která by dokázala aktivně podpořit spolupráci mezi zeměmi regionu, jeho integraci a další rozvoj. A protože se z Evropy ozývají častěji hlasy vyjadřující podporu marockým zájmům, má již zmíněný alžírský izolacionismus o důvod navíc ke své existenci či dokonce růstu.

Závěr

Není sporu o tom, že mocenské soupeření Alžírsko a Maroka má na fungování regionu Maghribu naprosto zásadní vliv. Konfliktní vnímání regionálního vývoje vytváří atmosféru nedůvěry, která se rozlévá regionem a nedovoluje nejen nastartování integračních procesů, ale často také elementární spolupráci v palčivých otázkách regionu či intenzivnější obchodní výměnu. V konečném důsledku tak alžírsko-marocké soupeření paralyzuje nejen rozvoj těchto států, nýbrž také rozvoj ostatních zemí regionu. V napjaté a nedůvěřivé atmosféře jsou bilaterální vztahy Alžírsko a Maroka omezeny zpravidla na osočování druhé strany pro vnitropolitické i zahraničněpolitické cíle. V rámci výzkumného období představoval přelom tisíciletí jednoznačně nejvýraznější oteplení vzájemných vztahů, když se do čela obou zemí dostali noví představitelé. I ti se ale omezili takřka výhradně na vzletná prohlášení o bratrství a společné budoucnosti, přičemž k hmatatelným posunům v nejpálčivějších otázkách bilaterálních vztahů (zavřená společná pozemní hranice, status Západní Sahary) se neodhodlali. Vývoj vztahů ve 21. století by se pak dal charakterizovat podle již zmíněného principu akce a reakce a pravidelné více či méně výrazné eskalace a následné deeskalace napětí. Obchodní spolupráce je v důsledku zavřené pozemní hranice a všeobecně napjatých vztahů minimální. Všeobecně nedůvěřivá atmosféra nutí obě země hledat obchodní příležitosti v jiných regionech, a to zejména v Evropské unii a stále více také v subsaharské Africe. V otázce bezpečnosti je situace velmi podobná. Obě země jsou nuceny hledat své partnery jinde, což opět vede ke stále intenzivnější spolupráci s Evropskou unií (zejména v otázce kontroly migrace). Lze tak konstatovat, že obchodní i bezpečnostní spolupráce obou zemí je nevýrazná, často limitně se blížíci nule, a tedy zároveň neefektivní.

Regionální i mimoregionální politiky se měnily v čase. Například zatímco integrační snahy v Maghribu vrcholily na konci 80. let 20. století vznikem ambiciózní Unie arabského Maghribu, kdy se zdálo, že integrace je skutečnou prioritou Alžírsko i Maroka, během výzkumného období (tedy *de facto* během 21. století) byly tyto ideje postupně pohřbeny v důsledku mocenského soupeření. Obě země tak dnes svou regionální politiku zaměřují proti sobě navzájem tak, aby rival nevychýlil mocenský poměr více ve svůj prospěch. To je dobře patrné zejména v otázce Západní Sahary, jednoznačně největšího regionálního problému. Oficiální připojení tohoto území k Maroku by výrazně posílilo jeho mocenské postavení, a tak Alžírsko takřka automaticky vystupuje proti jakékoli aktivitě či iniciativě Maroka vůči tomuto území, zatímco se snaží udržovat hnutí Polisario

dostatečně vyzbrojené na to, aby jej Maroko nemohlo vojensky porazit. Ve snaze získat oficiálně území Západní Sahary snaží se Maroko působit čím dál intenzivněji zejména diplomaticky a ekonomicky napříč africkým kontinentem. Za vše mluví opětovný vstup do Africké unie v roce 2017. Je zjevné, že tyto aktivity mají mimo jiné za cíl získat důvěru u afrických partnerů a postupně výměnou za ekonomickou spolupráci získat jejich hlas při hlasování o klíčových otázkách Maghribu v rámci Africké unie, jako je právě další osud Západní Sahary, členství hnutí Polisario v Africké unii a tak podobně. Tato mimoregionální aktivita má tak zejména politický a ekonomický charakter.

Existují však také systémoví aktéři, kteří jsou pro Alžírsko i Maroko životně důležití a kteří tak mají naprosto zásadní vliv na vývoj a stabilitu Maghribu. Mezi ně patří zejména Evropská unie, s přehledem největší obchodní partner obou zemí i zdroj části financí potřebných pro náklady spojených s migrací. Ta se však v otázce alžírsko-marockého soupeření drží spíše stranou. Naopak Spojené státy americké jsou hlavním dodavatelem zbraní Maroka a podobnou roli sehrává i Ruská federace v případě Alžírska. O velikost a kvalitu armády opírají své sebevědomí obě vůdčí země Maghribu a je tak zřejmé, že tato spojenectví mají klíčový strategický význam pro Alžírsko i Maroko. Zejména marocké aktivity v Africe (vstup do Africké unie) jasně svědčí o tom, že země nevěří v možné fungování integračních struktur v rámci Maghribu, a snaží se hledat jakousi novou identitu v rámci celé Afriky. Stejně tak Alžírsko neustupuje ze svých regionálních priorit a raději hledá partnery mimo region, než aby hledalo kompromisní řešení, která by mohla vést k otevření alžírsko-marocké hranice či vyřešení sporu o status Západní Sahary. Jeho výrazná role zejména v bezpečnostních strukturách Africké unie to jasně dokazuje, podobně jako nákladné budování infrastruktury směrem k jižní státní hranici se zeměmi subsaharské Afriky.

Zde může dobře posloužit teorie přesunu moci, která implicitně vysvětluje, proč i přes zmíněné skutečnosti bilaterálním vztahům dominují invektivy a nikoli podepisování obchodních dohod či strategických partnerství. Státy lokální hierarchie si uvědomují svou pozici, se kterou mohou nebo nemusí být spokojeny. Dominantní stát (Alžírsko) je se svou pozicí samozřejmě spokojen a snaží se ji udržet omezováním mocenského vzestupu nespokojených států. Naopak Maroko je typický příklad nespokojeného aktéra, který se snaží dominantnímu státu mocensky dorovnat a zpochybnit jeho pozici. To v konečném důsledku znamená, že zisk jednoho státu znamená *de facto* ztrátu pro stát druhý, a tak není spolupráce na místě. Spor o status Západní Sahary do tohoto modelu taktéž zapadá. Nejsou to totiž ekonomické ukazatele ani životní úroveň obyvatelstva, které zajímají politické elity. Hlavním zájmem je pozice v lokální hierarchii, a tedy relativní národní moc.

Status quo posledních let by mohl narušit posun hned v několika proměnných. Tou první a zřejmě nejvýraznější jsou prezidentské volby v Alžírsku plánované po několika odkladech na prosinec 2019 (France 24 2019). Současný prezident Buteflika, stálice alžírské politiky, je již v pokročilém věku a netěší se dobrému zdravotnímu stavu. Svou další kandidaturu pod tlakem veřejnosti nakonec zrušil a je velkou otázkou, kdo jej

nahradí a kolik vlivu si v politice udrží alžírská armáda, která se vůči Maroku tradičně staví velmi ostře. Vzhledem k obecně napjaté situaci v alžírské společnosti i celém regionu je jakýkoli další vývoj velmi obtížně predikovatelný. Zásadní také bude další vývoj migrace ze subsaharské Afriky, která už dnes představuje nemalé břemeno pro obě země, a všechny predikce uvádějí další nárůsty v počtech migrujících. Prakticky totožná je situace v otázce terorismu, který taktéž sužuje obě země, ačkoli o poznání horší situace je v Alžírsku. Bude-li se situace zhoršovat, není vyloučeno, že budou oba rivalové přinuceni k intenzivnější spolupráci. Alžírsko i Maroko se totiž shodnou na tom, že islámský radikalismus je zásadní bezpečnostní problém regionu. Teroristická hrozba je sice již dnes přítomna, nicméně žádná skupina nedosahuje takové síly, aby například přímo ohrožovala vládu jedné či obou zemí. Poslední významnou veličinou budoucího vývoje může být také vliv systémových aktérů. Mnohokrát zmiňovaná byla zejména role USA, Evropské unie a Ruské federace. Změní-li se jejich zájem a priority v regionu nebo dokonce jejich kapacity, mohou být důsledky – v závislosti na charakteru této změny – pozitivní i negativní. Ekonomické vztahy s EU jsou totiž pro obě země stále životně důležité a totéž platí i pro vojenské kontrakty s USA či Ruskou federací a jejich diplomatickou podporu v mezinárodních institucích.

Seznam literatury a zdrojů

- Abderrahim, T. a Aggad, F. 2018. „Starting afresh: The Maghreb’s relations with sub-Saharan Africa.” *European Centre for Development Policy Management*. [online]. [cit. 3. 4. 2019]. Dostupné z: <https://ecdpm.org/publications/starting-afresh-maghreb-sub-saharan-africa/>
- Aghrout, A. a Sutton, K. 1990. „Regional Economic Union in the Maghreb.” *The Journal of Modern African Studies* 28 (1): 115–139.
- Al-Jazeera. 2013. „*The Arab Maghreb and Current Regional Transformations*.” [online]. [cit. 26. 2. 2019]. Dostupné z: <http://studies.aljazeera.net/en/events/2013/04/201342104624548637.html>
- Albright, M. 2000. „Remarks at Ethiopia/Eritrea Peace Agreement Ceremony.” *U.S. Department of State*. 12. 12. 2000. [online]. [cit. 2. 4. 2019]. Dostupné z: <https://1997-2001.state.gov/statements/2000/001212.html>
- Algeria Press Service. 2018. „*Non-recognition of annexation: Euro-MPs denounce EU’s double standards policy in Western Sahara*.” 16. 2. 2018. [online]. [cit. 4. 4. 2019]. Dostupné z: <http://www.aps.dz/en/world/22861-non-recognition-of-annexation-euro-mps-denounce-eu-s-double-standards-policy-in-western-sahara>
- Ammour, L. A. 2012. „Regional Security Cooperation in the Maghreb and Sahel: Algeria’s Pivotal Ambivalence.” *Africa Center for Strategic Studies* (18): 1–8.
- Arieff, A. 2014. „Western Sahara.” *Congressional Research Service*. 8. 10. 2014. [online]. [cit. 4. 4. 2019]. Dostupné z: <https://fas.org/sgp/crs/row/RS20962.pdf>
- BBC. 2004. „*US rewards Morocco for terror aid*.” 4. 6. 2004. [online]. [cit. 4. 4. 2019]. Dostupné z: <http://news.bbc.co.uk/2/hi/africa/3776413.stm>
- BBC. 2017. „*Le Niger, préoccupé par le rapatriement de ses ressortissants en Algérie*.” 27. 10. 2017. [online]. [cit. 9. 3. 2019]. Dostupné z: <https://www.bbc.com/afrique/41788781>

- Beaumont, P. 2018. „Morocco murders: agents investigate footage as terror fears mount.” *The Guardian*. 20. 12. 2018. [online]. [cit. 11. 3. 2019]. Dostupné z: <https://www.theguardian.com/world/2018/dec/20/morocco-killing-of-scandinavian-women-linked-to-militants-says-prosecutor>
- Bennis, S. 2017. „Why Is Europe Hit by Terrorism While Morocco Remains Untouched?” *Morocco World News*. 30. 8. 2017. [online]. [cit. 12. 1. 2019]. Dostupné z: <https://www.morocoworldnews.com/2017/08/227498/europe-hit-terrorism-morocco-remains-untouched/>
- Bennis, S. 2018. „King Muhammed VI’s Dialogue Offer to Algeria to Fall on Deaf Ears.” *Morocco World News*. 11. 11. 2018. [online]. [cit. 20. 2. 2019]. Dostupné z: <https://www.morocoworldnews.com/2018/11/257477/king-mohammed-vi-dialogue-algeria-western-sahara/>
- Berahab, R. 2017. „Relations between Morocco and sub-Saharan Africa: What is the potential for trade and foreign direct investment?” *OCPC Policy Center*. [online]. [cit. 3. 4. 2019]. Dostupné z: <http://www.policycenter.ma/sites/default/files/OCPPC-PB1704vEn.pdf>
- Boukhars, A. 2018. „Maghreb: Dream of Unity, Reality of Divisions.” *Al-Jazeera*. 3. 6. 2018. [online]. [cit. 16. 2. 2019]. Dostupné z: <http://studies.aljazeera.net/en/reports/2018/06/maghreb-dream-unity-reality-divisions-180603092643658.html>
- Clinton, D., Morgenthau, H. J. a Thompson, K. W. 2005. *Politics Among Nations - 7th Edition*. Boston: McGraw-Hill Higher Education.
- Colombo, S. 2018. „A tale of several stories: EU-North Africa relations revisited.” *Great Insights* 7 (4): 26–28.
- Člověk v tísni. 2016. „Migrace z Afriky do Evropy.” 20. 7. 2016. [online]. [cit. 27. 2. 2019]. Dostupné z: <https://www.clovekvtsni.cz/vaclav-krejci-migrace-z-afriky-do-evropy-3303gp>
- DiCicco, M. a Levy, J. S. 1999. „Power Shifts and Problem Shifts: The Evolution of the Power Transition Research Program.” *Journal of Conflict Resolution* 43 (6): 675–704.
- Elabdi, F. 2018. „It’s time to revive the Maghreb Union.” *The Turban Times*. 19. 8. 2018. [online]. [cit. 23. 2. 2019]. Dostupné z: <https://www.theturbantimes.com/2018/08/19/its-time-to-revive-the-maghreb-union/>
- European Commission. 2018. „Morocco.” 24. 5. 2018. [online]. [cit. 4. 24. 2019]. Dostupné z: <http://ec.europa.eu/trade/policy/countries-and-regions/countries/morocco/>
- France 24. 2019. „Algeria announces presidential election for December 12.” 16. 9. 2019. [online]. [cit. 29. 9. 2019]. Dostupné z: <https://www.france24.com/en/20190915-algeria-presidential-election-fixed-december-12-says-bensalah-bouteflika>
- Ghanmi, L. 2018. „Sub-Saharan migrant surge strains Maghreb countries.” *The Arab Weekly*. 22. 4. 2018. [online]. [cit. 20. 2. 2019]. Dostupné z: <https://thearabweekly.com/sub-saharan-migrant-surge-strains-maghreb-countries>
- Ghiles, F. 2017. „Doubts Remain About Reopening the Algeria-Morocco Border.” *Barcelona Centre for International Affairs*. [online]. [cit. 20. 2. 2019]. Dostupné z: https://www.cidob.org/publicaciones/serie_de_publicacion/opinion/mediterraneo_y_orientes_medio/doubts_remain_about_reopening_the_algeria_morocco_border
- Human Rights Watch. 2018. „Algeria: Deported Migrants Robbed in Mali.” 14. 3. 2018. [online]. [cit. 9. 3. 2019]. Dostupné z: <https://www.hrw.org/news/2018/03/14/algeria-deported-migrants-robbed-mali>
- Charef, A. 2018. „Morocco’s overture to Algeria: A fool’s errand.” *Middle East Eye*. 21. 11. 2018. [online]. [cit. 20. 2. 2019]. Dostupné z: <https://www.middleeasteye.net/opinion/moroccos-overture-algeria-fools-errand>

- International Crisis Group. 2017. *How the Islamic State Rose, Fell and Could Rise Again in the Maghreb*. 24. 7. 2017. [online]. [cit. 11. 3. 2019]. Dostupné z: https://d2071andvip0wj.cloudfront.net/178-how-the-islamic-state-rose_0.pdf
- Kang'ereha, D. 2018. „Algeria completes construction of trans-Saharan highway project.” *Construction Review Online*. 2. 5. 2018. [online]. [cit. 2. 4. 2019]. Dostupné z: <https://constructionreviewonline.com/2018/04/algeria-completes-construction-of-trans-saharan-highway-project/>
- Kasraoui, S. 2018. „US State Department Approves \$1.259 Billion Military Deal to Morocco.” *Morocco World News*. 30. 11. 2018. [online]. [cit. 4. 4. 2019]. Dostupné z: <https://www.morocoworldnews.com/2018/11/259131/morocco-military-algeria-us-machine-guns/>
- Kasraoui, S. 2019. „Morocco-Nigeria Pipeline Feasibility Study Is Complete.” *Morocco World News*. 29. 1. 2019. [online]. [cit. 3. 4. 2019]. Dostupné z: <https://www.morocoworldnews.com/2019/01/264630/morocco-nigeria-pipeline/>
- Kaye, D. D. et al. 2008. *More Freedom, Less Terror?* Santa Monica: RAND Corporation.
- Khider, N. 2018. „Morocco threatens Algeria with intervention in Western Sahara.” *Middle East Eye*. 7. 4. 2018. [online]. [cit. 20. 2. 2019]. Dostupné z: <https://www.middleeasteye.net/news/exclusive-morocco-threatens-algeria-intervention-western-sahara>
- Kostas, S. 2017. „Morocco's Triple Role in the Euro-African Migration System.” *Middle East Institute*. 18. 4. 2017. [online]. [cit. 19. 2. 2019]. Dostupné z: <https://www.mei.edu/publications/moroccos-triple-role-euro-african-migration-system>
- Kugler, J. a Organski, A. F. K. 1989. „The Power Transition: A Retrospective and Prospective Evaluation.” In: Midlarsky, M. I., *Handbook of War Studies*. London: Unwin Hyman, 171–194.
- Lamamra, N. A. 2015. „Western Sahara Since the Arab Spring.” *African Centre for the Constructive Resolution of Disputes*. 11. 4. 2015. [online]. [cit. 20. 2. 2019]. Dostupné z: <https://www.accord.org.za/conflict-trends/western-sahara-since-arab-spring/>
- Lamin, H. M. 2017. „Morocco's first spy satellite fuels regional tension with Algeria.” *The New Arab*. 30. 1. 2017. [online]. [cit. 16. 2. 2019]. Dostupné z: <https://www.alaraby.co.uk/english/blog/2018/1/30/moroccos-first-spy-satellite-fuels-regional-rivalry>
- Laub, Z. a Masters, J. 2015. „Al-Qaeda in the Islamic Maghreb.” *Council on Foreign Relations*. 27. 3. 2015. [online]. [cit. 10. 3. 2019]. Dostupné z: <https://www.cfr.org/backgrounder/al-qaeda-islamic-maghreb>
- Layachi, A. 2013. *The Changing Geopolitics of Natural Gas: The Case of Algeria*. Cambridge: Belfer Center.
- Leke, A. a Barton, D. 2016. „3 reasons things are looking up for African economies.” *World Economic Forum*. 5. 5. 2016. [online]. [cit. 15. 3. 2019]. Dostupné z: <https://www.weforum.org/agenda/2016/05/what-s-the-future-of-economic-growth-in-africa/>
- Lemke, D. 1997. „The Continuation of History: Power Transition Theory and the End of the Cold War.” *Journal of Peace Research* 34 (1): 23–36.
- Lemke, D. 2004. *Regions of War and Peace*. Cambridge: Cambridge University Press.
- Lemke, D. a Werner S. 1996. „Power Parity, Commitment to Change, and War.” *International Studies Quarterly* 40 (2): 235–260.
- Lounnas, D. a Messari, N. 2018. „Algeria–Morocco Relations and their Impact on the Maghrebi Regional System.” *MENARA* (20): 1–23.
- Malka, H. 2018a. „Maghreb Migration: Ready or Not.” *Center for Strategic and International Studies*. 10. 12. 2018. [online]. [cit. 27. 2. 2019]. Dostupné z: <https://www.csis.org/analysis/maghreb-migration-ready-or-not>

- Malka, H. 2018b. „Destination Maghreb: Changing Migration Patterns in North Africa.” *Center for Strategic and International Studies*. [online]. [cit. 28. 2. 2019]. Dostupné z: https://csis-prod.s3.amazonaws.com/s3fs-public/publication/180502_Malka_DestinationMaghreb_Web.pdf
- Mhidi, M. D. 2017. „Morocco and Algeria keep building more barriers.” *The Economist*. 27. 7. 2017. [online]. [cit. 21. 2. 2019]. Dostupné z: <https://www.economist.com/middle-east-and-africa/2017/07/27/morocco-and-algeria-keep-building-more-barriers>
- Middle East Monitor. 2018a. „Moroccans and Algerians demand opening of borders.” 22. 7. 2018. [online]. [cit. 23. 2. 2019]. Dostupné z: <https://www.middleeastmonitor.com/20180722-moroccans-and-algerians-demand-of-opening-of-borders/>
- Middle East Monitor. 2018b. „Morocco proposes Algeria teams up to host World Cup 2030.” 22. 6. 2018. [online]. [cit. 23. 2. 2019]. Dostupné z: <https://www.middleeastmonitor.com/20180622-morocco-proposes-algeria-teams-up-to-host-wold-cup-2030/>
- Middle East Monitor. 2018c. „Algeria has bought half of the Russian weapons sold in Africa.” 20. 7. 2018. [online]. [cit. 3. 4. 2019]. Dostupné z: <https://www.middleeastmonitor.com/20180720-algeria-has-bought-half-of-the-russian-weapons-sold-in-africa/>
- Morocco World News. 2017. „Morocco recalls its ambassador in Algeria for consultations.” 20. 10. 2017. [online]. [cit. 16. 2. 2019]. Dostupné z: <https://www.morocroworldnews.com/2017/10/231691/morocco-recalls-its-ambassador-in-algeria-for-consultations/>
- Morocco World News. 2018. „Western Sahara: Everything you should know about Morocco's autonomy plan.” 6. 11. 2018. [online]. [cit. 16. 2. 2019]. Dostupné z: <https://www.morocroworldnews.com/2018/11/257087/western-sahara-everything-you-should-know-about-moroccos-autonomy-plan/>
- Nickels, B. 2014. „Algeria's Role in African Security.” *Carnegie Endowment*. 3. 4. 2014. [online]. [cit. 2. 4. 2019]. Dostupné z: <https://carnegieendowment.org/sada/55239>
- OECD. 2019a. „Morocco.” [online]. [cit. 23. 2. 2019]. Dostupné z: <https://atlas.media.mit.edu/en/profile/country/mar/>
- OECD. 2019b. „Algeria.” [online]. [cit. 23. 2. 2019]. Dostupné z: <https://atlas.media.mit.edu/en/profile/country/dza/>
- Organski, A. F. K. 1958. *World Politics*. New York: Alfred A. Knopf.
- Oxford Business Group. 2017. „New foreign and trade agreements to strengthen Algeria's regional and international relations.” [online]. [cit. 2. 4. 2019]. Dostupné z: <https://oxfordbusinessgroup.com/analysis/favourable-ties-new-agreements-strengthen-relations-regional-neighbours-and-countries-further-abroad>
- Pfeiffer, T. 2007. „Chronology-Border disputes highlight Morocco-Algeria rivalry.” *Reuters*. 3. 12. 2007. [online]. [cit. 24. 2. 2019]. Dostupné z: <https://uk.reuters.com/article/morocco-algeria-border-idUKL2336727520071203>
- Radio France Internationale. 2018. „Expulsions de Nigériens d'Algérie: à Agadez, le ministre de l'Intérieur réagit.” 22. 2. 2018. [online]. [cit. 9. 3. 2019]. Dostupné z: <http://www.rfi.fr/afrique/20180222-expulsions-algerie-niger-migrants-ministre-interieur-bazoum-mohamed-proteste>
- Rais, M. 2013. „Morocco's diplomacy to conquer sub-Saharan countries.” *Le Journal International*. 17. 11. 2013. [online]. [cit. 3. 4. 2019]. Dostupné z: https://www.lejournalinternational.fr/Morocco-s-diplomacy-to-conquer-sub-Saharan-countries_a1380.html
- Ross, C. 2012. „The Western Sahara: forgotten first source of the Arab Spring.” *The Guardian*. 17. 4. 2012. [online]. [cit. 20. 2. 2019]. Dostupné z: <https://www.theguardian.com/commentisfree/cifamerica/2012/apr/17/western-sahara-forgotten-first-source>

- Sakthivel, V. 2013. „Kerry's Visit to Morocco and Algeria: Navigating Between Competitors.” *The Washington Institute*. 4. 11. 2013. [online]. [cit. 11. 3. 2019]. Dostupné z: <https://www.washingtoninstitute.org/policy-analysis/view/kerrys-visit-to-morocco-and-algeria-navigating-between-competitors>
- Sanguini, A. 2016. „Italy and Algeria, a stable partnership in a troubled region.” *Italian Institute for International Political Studies*. 30. 5. 2016. [online]. [cit. 11. 4. 2019]. Dostupné z: <https://www.ispionline.it/en/pubblicazione/italy-and-algeria-stable-partnership-troubled-region-15152>
- Sater, J. N. 2011. „Morocco's “Arab” Spring.” *Middle East Institute*. 1. 10. 2011. [online]. [cit. 11. 4. 2019]. Dostupné z: <https://www.mei.edu/publications/moroccos-arab-spring>
- Stora, B. 2003. „Algeria/Morocco: The Passions of the Past. Representations of the Nation that Unite and Divide.” *The Journal of North African Studies* 8 (1): 14–34.
- Teevan, Ch. 2018. „Les frères ennemis: Europe's balancing act between Morocco and Algeria.” *European Council on Foreign Relations*. 16. 3. 2018. [online]. [cit. 2. 4. 2019]. Dostupné z: https://www.ecfr.eu/article/commentary_les_freres_ennemis_europes_balancing_act_between_morocco_and_alg
- The Economist Intelligence Unit. 2016. *Measuring well-governed migration: The 2016 Migration Governance Index*. London: The Economist Intelligence Unit.
- The North Africa Post. 2018. „Polisario Resumes Provocations East of Sahara Security Wall.” 4. 1. 2018. [online]. [cit. 20. 2. 2019]. Dostupné z: <http://northafricapost.com/21574-polisario-resumes-provocations-east-sahara-security-wall.html>
- UN News. 2008. „Western Sahara: UN-led talks end with parties pledging to step up negotiations.” 9. 1. 2008. [online]. [cit. 16. 2. 2019]. Dostupné z: <https://news.un.org/en/story/2008/01/245342-western-sahara-un-led-talks-end-parties-pledging-step-negotiations>
- United Nations. 2017. „International Migration 2017.” [online]. [cit. 28. 2. 2019]. Dostupné z: <http://www.un.org/en/development/desa/population/migration/publications/wallchart/docs/MigrationWallChart2017.pdf>
- World Bank. 2010. *Economic Integration in the Maghreb*. Washington DC: World Bank.
- World Bank Open Data. 2019a. „Military expenditure (current USD).” [online]. [cit. 4. 4. 2019]. Dostupné z: <https://data.worldbank.org/indicator/MS.MIL.XPND.CD?end=2016&locations=DZ-MA-LY-TN-MR&start=2000>
- World Bank Open Data. 2019b. „GDP, PPP (current international \$).” [online]. [cit. 4. 4. 2019]. Dostupné z: <https://data.worldbank.org/indicator/NY.GDP.MKTP.PP.CD?end=2016&locations=DZ-MA-LY-TN-MR&start=2000>